

The Reception of Foucault's Ideas through Translations in the Reformist Period

Azam Ghamkhah

Department of English, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Ali khazaefar ¹

Department of English, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Jahangir Masoudi

Department of Islamic Philosophy and Theosophy, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Received: 23 November 2020

Accepted: 18 July 2021

Abstract

Like people, ideas and theories travel from person to person, from situation to situation, and from one period to another. The question that arises is whether traveling theory stays as it is or it undergoes some changes as a result of its move. Drawing on the historiography of translation, we investigated one of the most important philosophical discourses of the twentieth century in the West and Iran, namely Foucault's discourse. We tried to discover which part of Foucault's work or ideas was the focus of translators in the Reformist period, stretching from 1997 to 2004. To this end, all Persian translations of Foucault's works, together with Persian translations about Foucault and original writings in periodicals were selected and their common themes were extracted. The findings of this study show that translators were the main actors in importing Foucault's ideas to Iran. Also, *criticizing power relationship* was the main theme in the analyzed corpus. Given the fact that Foucault took a controversial stance on the Islamic revolution in the early years of the Islamic Revolution, this study addresses another question related to the issue of Foucault's reception. Indeed, the paper examines whether translators of Foucault's works translated his works regardless of his stance on the revolution. For this purpose, all translated and original texts as well as articles in periodicals (1997-2004) were analyzed. The main themes were extracted and tagged according to Foucault's thought on power. The results indicate that translators were the main actors in this discourse, and Foucault's thought served as a tool for translators to criticize social phenomena, and the critique of power has been the most frequent concept in all Foucault-related publications (i.e., translations, writings, and magazines).

Keywords: Criticizing Power Relations; Foucault; The Reformist Discourse; Translators of Foucault's Works; Islamic Revolution of Iran.

1. Corresponding Author. Email: khazaeeid@um.ac.ir

دریافت گفتمان فوکو در دوره اصلاحات با تکیه بر نقش ترجمه و مترجمان

اعظم غمخواه (گروه زبان انگلیسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران)

علی خزاعی فر* (گروه زبان انگلیسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران)

جهانگیر مسعودی (گروه فلسفه و حکمت اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران)

چکیده

اندیشه‌ها و نظریه‌ها همچون انسان‌ها سفر می‌کنند؛ آنها از فردی به فردی دیگر، از موقعیتی به موقعیتی دیگر و از زمان و مکانی به زمان و مکانی دیگر منتقل می‌شوند. سؤالی که مطرح می‌شود این است که وقتی نظریه‌ای از زمان و مکانی به زمان و مکان دیگری سفر می‌کند، همان‌گونه که هست منتقل می‌شود یا اینکه تغییر می‌کند؟ در این مقاله در چارچوب حوزه پژوهشی تاریخ‌نگاری ترجمه، نحوه دریافت یکی از گفتمان‌های فلسفی مهم قرن بیستم در غرب و در ایران یعنی «گفتمان فوکو» پرداخته می‌شود؛ و این سؤال پاسخ داده می‌شود که مترجمان فوکو در دوره اصلاحات بر کدام یک از آثار یا نظریه‌های فوکو تأکید کرده‌اند و چرا؟ همچنین با توجه به این که فوکو در سال‌های آغازین انقلاب اسلامی مواضع جنجال‌برانگیزی در مورد انقلاب ایران اتخاذ کرده است، این پژوهش به سؤال دیگری نیز می‌پردازد که با مسأله پذیرش فوکو مرتبط است و آن این است که آیا مترجمان فوکو صرف نظر از موضع او نسبت به انقلاب اسلامی به ترجمه آثار وی پرداخته‌اند؟ به این منظور، تمامی متون ترجمه‌شده و تألیفی و نیز مقالات مندرج در نشریات دوره اصلاحات (۱۳۸۳-۱۳۷۶) را انتخاب کرده و مفاهیم اصلی آنها طبق دسته‌بندی مفهوم قدرت در اندیشه فوکو برجسب‌گذاری شده است. بررسی حاضر نشان داد که مترجمان کنشگران اصلی این گفتمان بوده‌اند و اندیشه فوکو به‌مثابه ابزاری در خدمت مترجمان بوده است تا پدیده‌های اجتماعی را نقد کنند و نیز در دوره مذکور، نقد قدرت پُربسامدترین مفهوم در تمامی آثار چاپی مرتبط با فوکو (ترجمه، تألیف و نشریات) بوده است.

* نویسنده مسئول khazaeefarid@um.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۰۳

کلیدواژه‌ها: نقد قدرت، فوکو، گفتمان اصلاح طلب، مترجمان فوکو، انقلاب

اسلامی ایران

۱. مقدمه

اندیشه‌ها و نظریه‌ها همچون انسان‌ها در حرکت و جابه‌جایی هستند. سؤالی که مطرح می‌شود این است که وقتی نظریه‌ای از زمان و مکانی به زمان و مکان دیگری منتقل می‌شود، همان‌گونه که هست منتقل می‌شود یا اینکه تغییر می‌کند؟ شری سایمون^۱ معتقد است اگرچه به نقش ترجمه در انتقال جنبش‌های فکری در تاریخ همیشه توجه شده، اما تا به امروز به نقش ترجمه در تغییر نظریه‌ها و گفتمان‌ها کمتر توجه شده است (سایمون، ۱۹۹۱ به نقل از سوسام-سارایوا، ۲۰۰۶). ونوتی^۳ نیز معتقد است در تحقیقات فلسفی از متون ترجمه‌شده فلسفی بهره گرفته می‌شود اما به نقش ترجمه در آن متون توجهی نمی‌شود (ونوتی، ۱۹۹۶). بنا به نظر میلر^۴ (۱۹۹۶)، وقتی نظریه‌ای سفر می‌کند، در فرهنگ مقصد نقشی پیدا می‌کند؛ متفاوت از نقشی که در فرهنگ مبدأ داشته است. از این روست که در سال‌های اخیر بررسی تحول نظریه‌هایی که از مکانی به مکانی دیگر سفر می‌کنند، از موضوعات مورد توجه محققان ترجمه در چارچوب «نظریه دریافت» بوده است. به عبارت دیگر، اگر در گذشته محققان ترجمه بیشتر به «نظریه‌های ترجمه» علاقه‌مند بوده‌اند، امروزه بیشتر به «ترجمه نظریه‌ها» علاقه‌مندند (سوسام-سارایوا، ۲۰۰۶، ص. ۱۷).

تحقیق حاضر در چارچوب نظریه دریافت به بررسی نحوه دریافت آرای فوکو در دوره اصلاحات ۱۳۸۳-۱۳۷۶ می‌پردازد و به‌طور خاص در پی تبیین این موضوع است که مترجمان بر کدام جنبه از نظریه‌های فوکو تأکید کرده‌اند؛ بنابراین از این جهت حائز اهمیت است که تصویری از میشل فوکو در اختیار تاریخ‌نگاران ترجمه قرار می‌دهد و این موضوع را که دریافت فوکو بر اساس نیاز فرهنگی و اجتماعی جامعه

-
1. Simon
 2. Susam-Sarajeva
 3. Venuti
 4. Miller

ایران به اندیشه وی بوده است را با استفاده از اسناد و آثار بررسی شده ثابت می‌کند و از آنجاکه حمایت فوکو از انقلاب اسلامی در سال‌های اولیه انقلاب ارتباط مستقیمی با دیدگاه‌های نظری او و نیز با پذیرش آثارش دارد، این پژوهش، دریافت گفتمان فوکو با توجه به موضع وی نسبت به انقلاب اسلامی ایران را نیز مورد بررسی قرار می‌دهد. دو سؤال اصلی این پژوهش به‌قرار زیر است:

۱- موضع حمایتی فوکو از انقلاب اسلامی ایران تا چه حد در تصمیم مترجمان برای ترجمه آثار وی تأثیرگذار بوده است؟

۲- در ترجمه آثار فوکو، بر کدام‌یک از نظریات او بیش از نظریه‌های دیگرش تأکید شده است و چرا؟

۲. پیشینه پژوهش

این پژوهش در چارچوب مطالعات تاریخی ترجمه و با استفاده از نظریه دریافت صورت گرفته است. در حوزه مطالعات ترجمه، چنان‌که راندل^۱ (۲۰۱۸) می‌گوید، تاریخ ترجمه هرگز به‌مثابه موضوعی مستقل مورد پژوهش قرار نگرفته و آغاز مطالعات تاریخی ترجمه و چرخشی که در حوزه تحقیقات مطالعات ترجمه اتفاق افتاده است را به اوایل سال ۲۰۰۰ نسبت می‌دهد. در مطالعات تاریخی ترجمه، پژوهشگر به موضوعات تاریخی متعددی می‌پردازد ولی وجه مشترک همه پژوهش‌های تاریخی ترجمه نقشی است که ترجمه و مترجمان در تحولات تاریخی ایفا کرده‌اند؛ نقشی که معمولاً از چشم مورخان دورمانده و فقط از طریق بررسی ترجمه‌ها قابل کشف است. از جمله حوزه‌های مورد علاقه پژوهشگران مطالعات تاریخی ترجمه حوزه دریافت است. ملک‌شاهی (۱۳۹۶) «تاریخ‌نگاری دریافت» که یکی از اشکال «نظریه دریافت» است و در حوزه مطالعات تاریخی به کار گرفته شده است را به‌عنوان یکی از رویکردهای مناسب برای بررسی انتقال گفتمان‌ها پیشنهاد می‌کند. سؤال اصلی پژوهش در اینجا این است که گفتمان‌های وارداتی از طریق

ترجمه با چه کم و کیفی وارد فرهنگ مقصد شده و چه تغییراتی پذیرفته و یا چه تأثیراتی ایجاد کرده‌اند.

نظریه دریافت در نقد ادبی زیرشاخه علم هرمنوتیک به حساب می‌آید. سردمداران این نظریه، شلایرماخر^۱، گادامر^۲، هایدگر^۳ و پل ریکور^۴ هستند که از میراث فلسفی و فکری افرادی چون هانس روبرت یائوس^۵ و ولفگانگ آیزر^۶ که نظریه «زیبایی‌شناختی دریافت» را مطرح کرده‌اند، بهره برده‌اند. «نظریه دریافت را می‌توان یکی از مجموعه نظریاتی دانست که تحت عنوان کلی «خواننده‌محور» شناخته می‌شوند چراکه تمام این نظریات بر نقش خواننده در درک معنی از متن تأکید دارند و رسالت خوانندگان را ساختن معنای متن می‌دانند» (خزاعی‌فر، ۱۳۹۴، ص. ۶۶).

برمز و راموس پینتو^۷ (۲۰۱۳) نیز بر این باورند که نظریه دریافت تمرکز را از روی متن به خواننده تغییر داده است و متن بدون در نظر گرفتن خواننده، معنایی از آن خود ندارد. این تغییر پارادایم تأثیر قابل توجهی بر روی مطالعات ترجمه گذاشته است و این مطالعات را به سمت بررسی نقش ترجمه در شکل دادن هویت و پویایی زبان مقصد سوق داده است. یائوس از پایه‌گذاران نظریه دریافت در کتاب *زیبایی‌شناسی دریافت مفهوم «افق انتظار»*^۸ را معرفی کرده است. در نظریه افق انتظار وی، بیش از اینکه به بحث تولید و خلق توجه شود به ویژگی‌ها و افق انتظارات دریافت‌کننده گفتمان توجه می‌شود. به علاوه، افق انتظار مبتنی بر این فرض است که «دریافت» فرآیندی پویا و تغییرپذیر است و فرهنگ دریافت از نسلی به نسل دیگر تغییر می‌کند. یائوس در توضیح «زیبایی‌شناسی دریافت» هم‌زمان به صورت و معنای متن و بافت تاریخی آن اشاره می‌کند (نامور مطلق، ۱۳۸۷). «ترجمه ملموس‌ترین و

-
1. Schleiermacher
 2. Gadamer
 3. Heidegger
 4. Ricoeur
 5. Jauss
 6. Iser
 7. Brems & S. Pinto
 8. horizon of expectation

بارزترین دریافتی است که از متن مبدأ صورت می‌گیرد» (ملک‌شاهی، ۱۳۹۸، ص. ۳۵). با توجه به اهمیت آن در فرهنگ مقصد مقدمات دریافت‌های بعدی را فراهم می‌آورد. در صورتی که فرهنگ مقصد مبتنی بر ترجمه باشد، ترجمه‌ها به متون اصلی تبدیل می‌شوند و دریافت‌های مختلف بر مبنای آن‌ها شکل می‌گیرد. دریافت‌کنندگان حوزه ترجمه عبارت‌اند از: مترجمان، منتقدان، پژوهشگران، نویسندگان بومی، خوانندگان و تاریخ‌نگاران (ملک‌شاهی، ۱۳۹۸). در پژوهش حاضر دریافت گفتمان فوکو از طریق، ترجمه، نشریات (اعم از ترجمه و تألیف) و متون تألیفی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۳. روش پژوهش

رویکرد این پژوهش تفسیری است. رویکرد تفسیری که پس از جنگ جهانی دوم با بروز رویکردهای اومانستی برای بررسی پدیده‌های علوم اجتماعی و انسانی مطرح شده که انسان را موجودی دارای قوه تعقل، برخوردار از زبان و قادر به برقراری ارتباط و دارای قدرت معناسازی می‌داند و معتقد است برای بررسی انسان باید به بافت تعاملات اجتماعی او توجه کرد (بتون و کرایب^۱، ۱۳۸۶). برخلاف ماهیت پوزیتیویستی پژوهش‌های کمی که در آن معنا در نتیجه تحلیل داده‌های آماری به دست می‌آید و اندیشه محقق در آن دخالت چندانی ندارد، در تحقیق کیفی معنا از کنش میان ذهنیات پژوهشگر و محیط یا موقعیتی که پدیده‌های جهان خارج در آن حادث می‌شود، به وجود می‌آید (پانچ^۲، ۲۰۰۵). پژوهش حاضر که تحقیقی کیفی به حساب می‌آید با استفاده از استراتژی مصاحبه و تحلیل اسناد، به دریافت گفتمان فوکو در دوره اصلاحات می‌پردازد. پیکره مورد مطالعه در این پژوهش آثار تألیفی و ترجمه‌ای و نشریاتی (اعم از تألیف و ترجمه) است که در بازه زمانی دوره اصلاحات ۱۳۷۶-۱۳۸۳ به چاپ رسیده‌اند. اسناد دست‌اول که ترجمه‌ها و روزنامه‌ها و مجلات را شامل می‌شود از سایت سازمان اسناد و کتابخانه ملی استخراج شده‌اند. نحوه

1. Benton. & Craib

2. Punch

جمع‌آوری آنها به این صورت بوده است که از کلیدواژه‌های «فوکو» و «پساساختارگرایی»، «نقد قدرت» در جستجو استفاده شده است. نشریاتی که بعد از جستجو در سایت کتابخانه ملی آثاری که مورد بررسی قرار گرفتند عبارت‌اند از: نگاه نو، کیان، رسانه، حضور، جهان کتاب، شرق، نامه فرهنگ، سروش، کیهان فرهنگی، سوره، ایران، رسالت، همشهری، گفتمان، آدینه، راه نو، عصر آزادگان، آفتاب امروز و غیره. از متون تألیفی بررسی شده در این دوره می‌توان اثر میشل فوکو: دانش و قدرت از محمد ضیمران و میشل فوکو و و نقد اسلام از محمد رضا تاجیک و از متون ترجمه شده مراقبت و تنبیه: تولد زندان افشین جهان‌دیده و نیکو سرخوش را می‌توان به‌عنوان نمونه نام برد. بعد از پیدا کردن آثار مورد نظر، تمامی آنها بر اساس مفهوم اصلی‌شان برچسب‌گذاری شدند. بعد از مرحله برچسب‌گذاری، کلیه آثار در این دوره، با توجه به این موضوع که بیش از ۵۰ درصد آثار به مفهوم نقد قدرت فوکو پرداخته بودند، مفهوم نقد قدرت به‌صورت دقیق‌تر بررسی و واکاوی شد.

استراتژی دیگر در جمع‌آوری داده‌ها، انجام مصاحبه‌های مفصل با کنشگران دریافت گفتمان فوکو در ایران بوده است. مصاحبه با بابک احمدی، افشین جهان‌دیده و نیکو سرخوش به‌صورت حضوری و مصاحبه با فاطمه ولیانی به‌صورت غیر حضوری (تلفنی) انجام شده است. مصاحبه‌ها به‌صورت نیمه‌ساختاریافته صورت گرفته است. مصاحبه‌ها بین دو حد نهایی ساختاریافته و بدون ساختار قرار می‌گیرند و گاهی به آن مصاحبه عمیق هم می‌گویند از تمام مصاحبه‌شوندگان سؤال‌های مشابهی پرسیده می‌شود، اما آنها آزادند که پاسخ خود را به هر طریقی که مایل‌اند، ارائه دهند. مدت مصاحبه حضوری دو ساعت و مصاحبه تلفنی یک ساعت بوده است. با توجه به این‌که بخش اعظم نظریات فوکو گرد محور قدرت می‌چرخد و با توجه به اظهارات برخی مترجمان فوکو که دلیل جذب آرای فوکو را نقد قدرت می‌دانستند و نیز با عنایت به این‌که مفهوم قدرت در نظر فوکو مفهومی گسترده است و به قدرت سیاسی محدود نمی‌شود، مقالات را بر اساس تلقی گسترده خود فوکو از مفهوم قدرت دسته‌بندی کردیم. در نظر فوکو، قدرت مفهومی وسیع است که شامل

سه نوع قدرت می‌شود: قدرت انضباطی^۱، قدرت مشرف بر حیات^۲ و قدرت حاکمیتی^۳. این دسته‌بندی مبنای دسته‌بندی مقالات قرار گرفته است. تک‌تک مقالات مورد بررسی قرار گرفته و موضوع اصلی هر مقاله استخراج شده است. آمار استخراج‌شده در دوره اصلاحات نشان می‌دهد که موضوع نقد قدرت در هر سه دوره نسبت به سایر موضوعات در اولویت بوده و اختلاف آن با سایر موضوعات بسیار چشمگیر است. آمار آثاری که در این پژوهش استفاده شده‌اند به‌قرار زیر است:

جدول ۱. آمار کل آثار بررسی شده در این پژوهش

دولت اصلاحات		
درصد	تعداد	
۸۸	۱۷۴	نشریات (ترجمه و تألیف)
۱۰	۲۰	ترجمه
۲	۴	تألیف
۱۰۰	۱۹۸	جمع

جدول ۲. آمار بسامد تألیف و ترجمه در نشریات

بسامد تألیف و ترجمه در نشریات		
تألیف	ترجمه	جمع
۲۴۲	۵۵	۲۹۷
۸۱	۱۹	۱۰۰

۴. یافته‌های پژوهش

۴.۱. فوکو و انقلاب اسلامی ایران

در این بخش به تفصیل به بررسی مقالاتی که فوکو درباره انقلاب اسلامی ایران نوشته است می‌پردازیم. هدف این بخش این است که نشان داده شود فوکو چگونه از

1. disciplinary Power
2. bio Power
3. sovereign Power

انقلاب اسلامی ایران حمایت کرده و این حمایت تا چه حد در انگیزه مترجمان از ترجمه آثارش تأثیر داشته است. فوکو دو بار، از تاریخ ۲۵ تا ۲ مهر ۱۳۵۷ و از ۱۸ تا ۲۴ آبان ۱۳۵۷ به ایران سفر کرد و با رهبران دینی از جمله آیت‌الله شریعتمداری ملاقات کرد و مشاهدات خود را در مقالات مختلفی به فرانسوی به چاپ رساند. وی در مقاله‌ای تحت عنوان «ایرانی‌ها چه رؤیایی در سردارند؟»^۱، در پی این است که بدانند هدف ایرانیان از جنبشی که به راه انداخته‌اند چیست؟ وی می‌گوید در مدت اقامتش در ایران از افراد مختلفی این سؤال را پرسیده است و از هر پنج نفر چهار نفر پاسخ می‌دادند «حکومت اسلامی». چند نفری هم بی‌آنکه قصد اهانت داشته باشند به «نوعی ناکجاآباد» اشاره می‌کردند؛ عده‌ای هم از آرمان بازگشت به اسلام عصر پیامبر سخن می‌گفتند (فوکو، ۱۳۷۷). فوکو می‌گوید دوست ندارد حکومت اسلامی را «ایده» و یا حتی «آرمان» بنامد، اما اذعان می‌کند که به‌عنوان یک «مطالبه سیاسی» او را تحت تأثیر قرار داده است چون کوششی است برای اینکه به سیاست بعدی معنوی داده شود (فوکو، ۱۳۷۷). موضوع دیگری که فوکو مطرح می‌کند مربوط به ایران و سرنوشت یگانه آن است. به‌زعم فوکو، در سپیده‌دم تاریخ، ایران دولت را اختراع کرده است و نسخه آن را به دست اسلام سپرده است؛ اما ایرانی از دل اسلام بیرون آمده است که چشمه‌های خشک نشدنی برای مقاومت در برابر قدرت دولت در اختیار مردم نهاده است و سؤال این است که این «مطالبه سیاسی» را باید نشانه آشتی دانست، یا امری متناقض، یا آستانه امری نو؟ (فوکو، ۱۳۷۷). فوکو در مقاله دیگری با عنوان «روح یک جهان بی‌روح»^۲ به مسائل انقلاب ایران پرداخته است. در ترجمه انگلیسی این مقاله کلمه «ایران» اضافه شده است^۳. این مقاله، گفتگویی است میان میشل فوکو و پی‌یر بلانشه^۴ که خبرنگار روزنامه لیبراسیون در ایران بوده است. فوکو در این مقاله می‌گوید:

1. À quoi rêvent les Iraniens?
2. L'esprit d'un monde sans esprit
3. Iran: Spirit in a Spiritless World
4. blanchet

انقلاب ایران، مطلقاً، اراده جمعی را نمایان می‌کند و کمتر مردمی در تاریخ چنین فرصت و اقبالی داشته‌اند. اراده جمعی اسطوره‌ای سیاسی است که حقوق‌دانان یا فیلسوفان تلاش می‌کنند به کمک آن نهادها و غیره را تحلیل یا توجیه کنند. اراده جمعی یک ابزار نظری است: اراده جمعی را هرگز کسی ندیده است و خود من فکر می‌کردم که اراده جمعی مثل خدا یا روح است و هرگز کسی نمی‌تواند با آن روبه‌رو شود. ما در تهران و سرتاسر ایران با اراده جمعی یک ملت روبرو شده‌ایم (فوکو، ۱۳۷۷، ص. ۵۷).

فوکو همچنین به مقایسه بین انقلاب ایران و دیگر انقلاب‌ها می‌پردازد و می‌گوید چیزی که در مورد انقلاب ایران منحصربه‌فرد می‌باشد، یک نوع رویارویی است؛ رویارویی میان تمام مردم و قدرتی که با سلاح‌ها و پلیسش مردم را تهدید می‌کند (فوکو، ۱۳۷۷). به عبارت دیگر، در یک‌سو کل اراده مردم قرار دارد و در سوی دیگر مسلسل‌ها. مردم ایران علیه رژیم قیام کرده بودند که تا بن دندان مسلح بود و از پشتیبانی تمام جهان و کشورهای بزرگ و کوچک اطراف برخوردار بود. به زعم فوکو، جمله معروف مارکس که می‌گوید «مذهب افیون توده مردم است» در مورد اسلام و ایران صادق نیست و در مورد ایران این‌گونه باید گفت که اسلام در سال ۱۹۷۸، افیون مردم ایران نبوده، بلکه روح یک جهان بی‌روح بوده است (فوکو، ۱۳۷۷).

فوکو در مقاله دیگری تحت عنوان «تهران، دین بر ضد شاه»^۱ حال و هوای تهران قبل از انقلاب را ترسیم می‌کند و به شعارهایی که دانشجویان و بقیه مردم سر می‌دهند، اشاره می‌کند: شعارهایی از قبیل «برادر ارتشی! چرا برادرکشی!» تهران در سوگ چهلم مردگان آبادان نشسته است (فوکو، ۱۳۷۷، ص. ۳۰). تبریز در سوگ چهلم مردگان اصفهان... اصفهان در سوگ چهلم مردگان قم. فوکو با آیت‌الله شریعتمداری صاحب‌میه می‌کند. آیت‌الله شریعتمداری به او می‌گوید: «ما منتظر حضرت مهدی هستیم، اما تا زمان ظهور ایشان برای استقرار حکومت خوب مبارزه می‌کنیم» (فوکو، ۱۳۷۷، ص. ۳۰).

1. Teheran: la fede contro lo Scia

آیت‌الله شریعتمداری همچنین مختصات حکومت اسلامی را برای فوکو تبیین می‌کند. فوکو می‌گوید این تعاریف روشن نیستند اما به نظرش این‌ها فرمول‌های بنیادی دموکراسی‌اند، چه بورژوازی و چه انقلابی که از قرن ۱۸ تاکنون ما را به خود مشغول کرده است (فوکو، ۱۳۷۷). به‌زعم فوکو (۱۳۷۷)، وقتی ایرانیان از حکومت اسلامی حرف می‌زنند، خطر حمام خون را به جان می‌خرند. ایرانیان به دنبال جنبشی هستند که عنصر معنوی را داخل زندگی سیاسی می‌کند، زندگی سیاسی که سد راه معنویت نیست بلکه به پرورشگاه و جلوه‌گاه و خمیرمایه آن تبدیل می‌شود. فوکو در نهایت اذعان می‌کند انقلاب ایران از این جهت برای او جالب است که می‌خواهد سیاست بُعد معنوی پیدا کند.

حمایت فوکو از انقلاب اسلامی به مقالات یادشده ختم نمی‌شود. وی در مقاله دیگری تحت عنوان «شاه صدسال دیر آمده است»^۱ نوشته است که قبل از سفر به ایران به وی گفتند:

ایران دچار یک بحران نوسازی شده است. یک حاکم خودستا و بی‌لیاقت و مستبد هوای رقابت با کشورهای صنعتی را در سر دارد و چشم به سال دو هزار دوخته است؛ اما جامعه سنتی نمی‌تواند و نمی‌خواهد با او همراهی کند (فوکو، ۱۳۷۷، ص. ۱۷).

فوکو در ادامه می‌گوید، زمانی که به تهران رسیدم پرسش‌هایی زیادی در ذهنم بود و ده‌ها پاسخ شنیدم: «شاه باید سلطنت کند نه حکومت»، «شاه باید برای همیشه یا برای مدتی از صحنه بیرون برود» (فوکو، ۱۳۷۷، ص. ۱۸) فوکو درباره شاه چنین می‌نویسد:

در ایران آنکه کهن سال است خود شاه است، او پنجاه سال، صدسال دیر آمده است... او این خیال از رونق افتاده را در سر می‌پروراند که کشور خود را به زور لایحک کردن و نوسازی فتح کند. امروز کهنه‌پرستی، پروژه نوسازی شاه، ارتش استبدادی او و نظام فاسد اوست (فوکو، ۱۳۷۷، ص. ۲۳).

1. Lo Scìa ha cento anni di ritardo

فوکو (۱۳۷۷) در مقاله «شورش ایران روی نوار ضبط صوت پخش می شود؟»^۱ حال و هوای عزاداری‌ها را در ایام انقلاب در جریان سفرش به ایران ترسیم می‌کند. وی از اعتصاب‌های سازمان‌ها و ارگان‌های مختلف می‌گوید: اعتصاب صنعت نفت، ذوب‌آهن، اعتصاب کارخانه مینو، اعتصاب وسایل حمل‌ونقل عمومی، اعتصاب هواپیمایی ملی ایران، اعتصاب کارمندان دولت (فوکو، ۱۳۷۷). فوکو گفته یک خلبان بوئینگ را نقل می‌کند و می‌گوید: «گران‌بهترین ثروتی که ایران از قرن‌ها پیش تاکنون داشته در فرانسه پیش شماست. از او خوب مراقبت کنید» (فوکو، ۱۳۷۷، ص. ۵۸). فوکو به پالایشگاه آبادان سر می‌زند و با مردم آبادان صحبت می‌کند و متوجه می‌شود که هیچ‌یک از خواسته‌های انقلابیون اقتصادی نیست. خواسته‌ها همه سیاسی است. فوکو در ادامه این‌گونه حال و هوای ایران را توصیف می‌کند:

دم در بیشتر مساجد شهرستان‌ها نوار معروف‌ترین خطبأ را به چند تومان می‌فروشد و گاهی در شلوغ‌ترین خیابان‌ها بچه‌هایی را می‌توان دید که ضبط صوت در دست راه می‌روند و صداهایی را که از قم و مشهد و اصفهان می‌آید چنان بلند می‌کنند که صدای ماشین‌ها را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد و مردم لازم نیست که برای گوش دادن بایستند؛ و از شهری به شهر دیگر اعتصاب‌ها، مانند روشنایی چراغ‌های چشمک‌زن شب‌های محرم، آغاز می‌شوند، خاموش می‌شوند و از نو از سر گرفته می‌شوند (فوکو، ۱۳۷۷، ص. ۶۰).

فوکو (۱۳۷۷) در مقاله «شورش با دست‌ان خالی»^۲ به منحصربه‌فرد بودن انقلاب ایران اشاره می‌کند و می‌گوید: انقلاب ایران از نوع جنبش‌های ۱۹۶۸ نیست و این نوع شورش را در هیچ جای دنیا نمی‌توان یافت نه در چین، نه در ویتنام و نه در کوبا. انقلاب ایران موج عظیمی است بدون ابزار نظامی، بدون حزب. مردم ایران اهداف آنی دارند، آماج حمله ایشان شاه و رژیم اوست و به‌راستی هم این روزها دارند به هدفشان می‌رسند. او می‌گوید در ایران این موضوع مطرح نیست که

1. la rivolta dell'Iran corre sui nastri delle minicassette

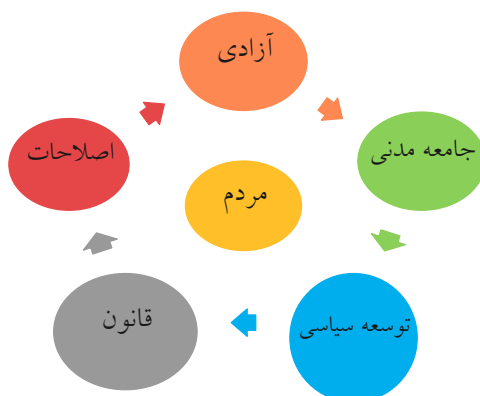
2 una rivolta con le mani nude

محمد‌رضا می‌رود یا نمی‌رود. اگر اتفاق پیش‌بینی‌ناپذیری نیفتد رفتنش قطعی است، مسئله این است که این خواست مردم ایران که دیری است به حاکم خود نه گفته و سرانجام او را خلع سلاح کرده است، به چه صورتی درخواهد آمد و چگونه جای خود را به سیاست خواهد سپرد؟ اعتراف کنیم که ما غربی‌ها صلاحیت آن را نداریم که در این مسئله به ایرانی‌ها توصیه‌ای بکنیم؟ (فوکو، ۱۳۷۷). وی در ادامه از ارتش ایران می‌گوید: «شجاعت مردم ارتش را می‌خکوب کرده است... ارتش روزبه‌روز بی‌حرکت‌تر می‌شود و بیشتر در تیراندازی تردید می‌کند...» (فوکو، ۱۳۷۷، صص. ۴۸-۴۷). در آخرین مقاله درباره انقلاب ایران تحت عنوان «آزمون مخالفان»^۱ فوکو می‌گوید که شاه هیچ قدرت مانوری نداشت چون مخالفانش یکپارچه علیه او متحد شده بودند و سلطنت او را غیرقانونی و نامشروع می‌دانستند (فوکو، ۱۳۷۷).

در مقالاتی که در این بخش بحث شد، حمایت تمام‌عیار فوکو را از انقلاب اسلامی ایران شاهد هستیم. سؤالی که در این خصوص مطرح کردیم این است که تا چه حد موضع فوکو نسبت به انقلاب اسلامی ایران در تصمیم مترجمان که نوعاً روشنفکران چپ بوده‌اند در ترجمه آثار فوکو تأثیرگذار بوده است.

۴.۲. دوره اصلاحات، دوره شکوفایی اندیشه فوکو در ایران

برای پاسخ دادن به سؤال دوم پژوهش «بر کدام‌یک از نظریات فوکو بیش از نظریه‌های دیگر او تأکید شده است؟» در ابتدا، به دلیل اهمیت تحولات سیاسی و اجتماعی ایران در این دوره از تاریخ، به‌اجمال به توصیف بافت و مفصل‌بندی گفتمان اصلاح‌طلب در این دوره می‌پردازیم. سپس، فهرستی از «کتاب‌های ترجمه‌شده فوکو» در این دوره می‌آوریم و درنهایت جدولی از مفاهیم اصلی مطرح‌شده در دوران اصلاحات را به‌منظور نمایش پربسامدترین مفهوم ارائه می‌دهیم. در شکل زیر مفصل‌بندی گفتمان اصلاح‌طلب در سال ۱۳۷۶ نشان داده شده است:

شکل ۱. مفصل‌بندی گفتمان اصلاح‌طلب به نقل از سلطانی (۱۳۸۴)

همان‌طور که در شکل شماره (۱) مشاهده می‌شود، جامعه مدنی، قانون، مردم‌سالاری، آزادی و توسعه سیاسی از مهم‌ترین مفاهیم گفتمان اصلاح‌طلب بوده است. این مفاهیم در تاریخ سیاسی ایران چندان جدید نبودند، اما در این دوره در هیئتی نو یعنی در پوشش اسلام و با قرائتی جدید از مردم در قالب مردم‌سالاری دینی مطرح شد. دال مرکزی گفتمان اصلاح‌طلب «مردم» هستند و اصلاح‌طلبان با تأکید بر مردم به دنبال مشروعیت‌بخشی از پایین به بالا هستند به این اعتبار که مردم واسطه مشروعیت یافتن حاکم از سوی خداوندند؛ اما در گفتمان محافظه‌کاران مردم نقش مشروعیت‌بخشی ندارند، بلکه نقش آنها فقط کشف مصداق ولایت و ضرورت اطاعت است (سلطانی، ۱۳۸۴، صص. ۱۵۵-۱۵۶). تقابل میان این دو دیدگاه درباره سرچشمه مشروعیت زمینه طرح نظرات انتقادی فوکو در مورد قدرت را فراهم می‌کند. فراهم بودن این زمینه در دوره اصلاحات موضوعی است که مترجمان فوکو از قبیل بابک احمدی و افشین جهان‌دیده بارها در مصاحبه به آن اشاره کرده‌اند.

جدول ۳. کتاب‌های ترجمه‌شده فوکو در دوره اصلاحات

کتاب‌های ترجمه‌شده فوکو در دوره اصلاحات				
ردیف	مترجم	ناشر	عنوان فارسی	تاریخ انتشار
۱	مرتضی کلانتریان	آگاه	بررسی پرونده یک قتل	۱۳۷۶
۲	نیکو سرخوش و افشین جهان‌دیده	نی	مراقبت و تنبیه: تولد زندان	۱۳۷۸
۳	باقر پرهام	دانشگاه تهران	نظم‌گفتار	۱۳۷۸
۴	افشین جهان‌دیده	هرمس	نیچه، فریود مارکس	۱۳۸۱
۵	فاطمه ولیانی	هرمس	تاریخ جنون	۱۳۸۱
۶	نیکو سرخوش و افشین جهان‌دیده	نی	اراده به دانستن	۱۳۸۳

در این بخش نخست داده‌های مستخرج از منابع پژوهش را در قالب جداولی ارائه کرده و سپس به تحلیل داده‌ها می‌پردازیم و در پایان به دو پرسش پژوهش پاسخ می‌دهیم.

جدول شماره (۳)، لیست کتاب‌های ترجمه‌شده فوکو را نشان می‌دهد. با مطالعه و بررسی آثار ترجمه‌شده و تألیفی درباره فوکو، بیست و چهار مقوله اصلی استخراج شد. همان‌طور که در جدول چهار مشاهده می‌گردد، بیشترین بسامد در بین آثار چاپی اعم از ترجمه، تألیف و نشریات به مقوله نقد قدرت اختصاص دارد؛ بدین معنا که بن‌مایه اصلی بیش از نیمی آثار چاپی درباره فوکو نقد قدرت بوده و فقط حدود پانزده در صد آثار به مسئله انقلاب اسلامی ایران و فوکو پرداخته‌اند؛ بنابراین، در پاسخ به سؤال دوم پژوهش، باید گفت موضوع نقد قدرت از مهم‌ترین موضوعاتی بوده است که مترجمان و نویسندگان به تعبیری روشنفکران جامعه به آن پرداخته‌اند.

جدول ۴. مفاهیم اصلی آثار چاپی در دوره اصلاحات

مفاهیم اصلی آثار چاپی در دوران اصلاحات			
ردیف	عنوان	تعداد	درصد
۱	نقد قدرت	۱۱۲	۵۶.۶
۲	انقلاب ایران	۲۹	۱۴.۶

مفاهیم اصلی آثار چاپی در دوران اصلاحات			
ردیف	عنوان	تعداد	درصد
۳	دیرینه‌شناسی	۷	۳.۵
۴	مدرنیته	۷	۳.۵
۵	پسامدرنیسم	۶	۳
۶	تبارشناسی	۶	۳
۷	مرگ مؤلف	۶	۳
۸	تاریخ‌نگاری نو	۴	۲
۹	نقد فوکو	۴	۲
۱۰	عدم استمرار در تاریخ	۲	۱
۱۱	هرمنوتیک	۲	۱
۱۲	اصلاحات	۱	۰.۵
۱۳	پسا ساختارگرایی	۱	۰.۵
۱۴	تحلیل گفتمان	۱	۰.۵
۱۵	چندمعنایی	۱	۰.۵
۱۶	دموکراسی	۱	۰.۵
۱۷	فلسفه تحلیلی	۱	۰.۵
۱۸	مارکسیسم	۱	۰.۵
۱۹	مطالعات امنیتی	۱	۰.۵
۲۰	معرفی فوکو	۱	۰.۵
۲۱	مفهوم ایستمه و صورت‌های گفتمانی	۱	۰.۵
۲۲	نسبی‌گرایی	۱	۰.۵
۲۳	نقد ترجمه	۱	۰.۵
۲۴	نقش ترجمه	۱	۰.۵
	جمع	۱۹۸	۱۰۰

طبق جدول شماره (۴)، ۱۹۸ اثر اعم از ترجمه، تألیف و نشریات (ترجمه و تألیف) مورد بررسی قرار گرفته است و به‌ازای هر اثر یک موضوع اصلی برای آن مشخص شده است؛ همان‌طور که مشاهده می‌شود، بیش از ۵۰ درصد از آثار به موضوع نقد قدرت پرداخته‌اند. به‌منظور تبیین موضوع نقد قدرت در این بخش به

بررسی نمونه‌هایی از مباحث نقد قدرت در این دوره می‌پردازیم. یکی از آثاری که در این دوره توسط دو مترجم مطرح نظرات فوکو یعنی افشین جهان‌دیده و نیکو سرخوش ترجمه شده، کتاب *مراقبت و تنبیه: تولد زندان*^۱ است که مهم‌ترین بن‌مایه تفکر فوکو یعنی «قدرت» را در چارچوب نظام‌های مراقبتی و انضباطی همانند مدارس، زندان‌ها و بیمارستان‌ها به تصویر می‌کشد (فوکو، ۱۹۶۱). فوکو در این کتاب تاریخ شکنجه در اروپا را بررسی کرده و با نگاهی تبارشناسانه به این نتیجه رسیده است که هدف مراقبت و انضباط به هنجار نمودن انسان‌ها و تربیت انسان‌های مطیع و سودمند است. کتاب دیگری که در این دوره توسط مترجمان مزبور ترجمه شده و برای بحث ما بسیار حائز اهمیت می‌باشد، کتاب *اراده به دانستن*^۲ است. در این کتاب که به مسئله «جنسیت» می‌پردازد، فوکو از سویی توجه را به این موضوع جلب می‌کند که قدرت سعی در سرکوب جنسیت دارد و از سوی دیگر مسائل مهمی از قبیل برانگیختن بدن‌ها، تشدید لذت‌ها، تحریک به گفتمان، تقویت کنترل‌ها و مقاومت‌ها را با استراتژی‌های دانش و قدرت مرتبط می‌داند (فوکو، ۱۹۶۱).

در شکل دو، موضوعاتی که در ارتباط با نقد قدرت در این دوران بحث شده است، به‌عنوان مؤلفه‌های نقد قدرت به تصویر کشیده شده‌اند که در این بخش به تفصیل به آن‌ها می‌پردازیم. کتاب *تاریخ جنون در عصر کلاسیک*^۳ که رساله دکتری فوکو بوده در سال ۱۳۸۱ توسط فاطمه ولیانی ترجمه شده و این ترجمه به‌عنوان کتاب سال برگزیده شده است. فوکو در این کتاب علاوه بر روایت تجربه ذهنی دیوانگان در تاریخ، به بررسی نهادهایی پرداخته است که از دیدگاه زبان‌شناسی و فرهنگی عقل و جنون را در پیوند با قدرت شکل می‌دهند. فوکو در این کتاب به بررسی شرایط تاریخی ظهور تمایز میان عقل و جنون، خرد و بی‌خردی از بازه زمانی قرن هفدهم به بعد می‌پردازد و به پدیدارشدن حوزه‌های جدید علم مانند روان‌شناسی و روان‌پزشکی اشاره می‌کند. به‌زعم فوکو، در سده‌های میانه، میان خرد و بی‌خردی یا فرزاندگی و

1. surveiller et punir: Naissance de la prison

2. la Volonté de savoir

3. histoire de la folie à l'âge classique – Folie et déraison

جنون تمایزی وجود نداشته است. بدین معنا که هرچند دیوانگان و مجانین مورد بی‌مهری جامعه قرار می‌گرفتند، اما فرهنگ سیاسی آنها را از زندگی اجتماعی طرد نمی‌کرده است و موسسه و سازمانی برای حبس کردن آنها وجود نداشته است. فوکو این‌گونه استدلال می‌کند که تا اواخر دوره رنسانس هنوز میان خرد و نابخردی حدفاصل قاطعی وجود نداشت (فوکو ۱۹۶۱، به نقل از ضیمران ۱۳۸۷ ص. ۱۲).

شکل ۲. شمای کلی نقد قدرت در دوران اصلاحات

یکی از مقالاتی که به موضوع نقد قدرت در این دوره پرداخته است، مقاله‌ای تحت عنوان «اعتراف می‌گیرم، پس هستم» است که در روزنامه همشهری چاپ شده است. در این مقاله زندان دستاویزی است که فوکو برای نقد مدرنیته به آن چنگ زده است. به اعتقاد فوکو، گذر زمان منجر به تکامل نمی‌شود؛ حداقل در حوزه مراقبت و تنبیه با گذر زمان نه تنها از آلام و دردهای مجازات کاسته نشده بلکه با به‌کارگیری تکنولوژی، صورت‌های وحشتناک‌تری از تنبیه بکار گرفته می‌شود، صورت‌هایی که از حیث ابزار تنبیه نوعی پیشرفت به شمار می‌آیند، اما در حقیقت به

انهدام ارزش‌های انسانی منتهی شده‌اند. فوکو، مجازات «اعتراف» را نوعی سقوط ارزش‌های جامعه مدرن می‌داند. وی با به تصویر کشیدن تاریخ مجازات قصد دارد، چین و چروک‌های استبداد را زیر صورت بزک شده مدرنیته نشان دهد؛ به عبارت دیگر، فوکو انسانی را توصیف می‌کند که در اوج دموکراسی، راه را به سوی استبداد کج کرده است. نویسنده این مقاله در نهایت به نقل از فوکو این گونه نتیجه‌گیری می‌کند:

در جامعه‌ای که آزادی نعمتی است که به‌طور یکسان به همه تعلق دارد و هر فرد با احساس فراگیر و ثابت به آن دل‌بسته است چگونه زندان می‌تواند عالی‌ترین کیفر نباشد؟ در زندان نه تنها آزادی از فرد سلب می‌شود که هیچ حوزه‌ای خصوصی برای وی نماند، از لابه‌لای میله‌های قفس خصوصی‌ترین حوزه‌های فردی برای مجرمان به موضوعی عمومی تبدیل می‌شود که زندانبان نزدیک‌ترین محرم آن است (اعتراف می‌گیرم، پس هستم، ۱۳۸۱ ص. ۲۱).

راعی (۱۳۸۳) در مقاله‌ای تحت عنوان «پیوند مرگ و لذت» به بررسی آثار فوکو در خصوص انقلاب اسلامی ایران و همچنین نقد قدرت می‌پردازد. وی می‌گوید:

فوکو به هنگام انقلاب ایران، دو بار به ایران سفر می‌کند و نظراتی نیز در باب انقلاب ایران ارائه می‌دهد؛ البته به‌طور کلی برای ما اهمیت فوکو به دلیل حضور وی در ایران نیست؛ بلکه به دلیل نقش کلیدی گفتمان فلسفی و اندیشه او در قرن بیستم و حال حاضر است. مایکل کلارک، در سال ۱۹۸۳، یعنی یک سال قبل از مرگ فوکو؛ در ذیل مدخل حاشیه‌ای بر کتابشناسی فوکو می‌گوید که فوکو «جعبه ابزار عصر حاضر» است و شاید این نقش کلیدی، مهم‌ترین دلیل توجه به اندیشه‌های فوکو باشد (ص. ۸).

در ادامه بحث، راعی به موضوع نقد قدرت فوکو اشاره می‌کند. به‌زعم وی، آرای فوکو از قدرت، جنسیت و سایر نهادهای مدرن، از جمله نهادهای حقوقی و روانی امروزه به‌عنوان مرجع کار اندیشمندان در حوزه‌های مختلفی چون جامعه‌شناسی، علوم سیاسی، حقوق و فلسفه به‌شمار می‌رود. در این خصوص، حتی می‌توان ادعا کرد که پرداختن به مفاهیم فوق‌بدون در نظر گرفتن آرا فوکو کاری ناقص و کم

اعتبار است. فوکو با توجه به چارچوب گفتمانی دوره مدرن و نگاه تبار شناختی به صورت‌های مختلف دانایی در هر دوره و بیش از همه نگاه رادیکال وی به ساخت قدرت بستری را فراهم آورده است تا بتوان از این منظر به نهادهای مدرن از جمله حکومت، آموزش و... پرداخت (راعی، ۱۳۸۳، ص. ۸).

درجزی (۱۳۸۰، ص. ۷) در مقاله‌ای تحت عنوان «فوکو و قدرت» که در روزنامه همبستگی چاپ شده است، فوکو را «منتقد همه‌جانبه قدرت» نامیده است. وی می‌گوید: فوکو قدرت را نه همچون دارایی یا مایملک طبقه‌ای مسلط یا دولت و حاکمیت بلکه همچون یک استراتژی تلقی می‌کند که در کلیه سطوح جامعه پراکنده است. وی به دنبال پاسخ برای پرسش‌هایی از این قبیل است: قدرت چگونه و با چه ابزاری اعمال می‌شود؟ و آثار اعمال قدرت چیست؟ فوکو به دنبال مباحث قدرت، بحث مقاومت را عنوان می‌کند و می‌گوید: «هر جا که قدرت هست، مقاومت هم هست» (درجزی ۱۳۸۰، ص. ۷). در ادامه نویسنده این مقاله، به این تفکر فوکو موسوم به «زبان به‌عنوان ابزار قدرت» اشاره می‌کند و می‌گوید: «زبان» همواره یکی از عرصه‌های نقد همه‌جانبه فوکو بر قدرت است. فوکو رابطه قدرت و زبان را در یکی از سخنرانی‌های خود در کلژ دو فرانس تبیین کرده است. وی بر این باور است که حتی در مضامین هنری، متن و تصویر اغلب در کنار یکدیگر جلوه می‌کنند و همواره یکی تابع دیگری است و از همین جاست که رابطه قدرت آغاز می‌شود و به‌نوعی به‌نظام سلسله‌مراتب قدرت ختم و رهنمون می‌شود (ص. ۷).

درجزی (۱۳۸۰) علاوه بر تبیین نظرات فوکو در خصوص قدرت و زبان، نقد فوکو از علوم انسانی را نیز در این مقاله روایت می‌کند. وی می‌گوید: فوکو معتقد است علوم انسانی نه تنها از درون مجموعه نهادهایی که ساختار کلی‌شان بیانگر سلسله‌مراتب قدرت است، پدید آمده‌اند، بلکه عملکرد آنها نیز در چارچوب سلسله‌مراتب قدرت است. به اعتقاد فوکو «انسان در همان حال که درون روابط تولید و مبادله معنی قرار گرفته است، به همان‌سان نیز درون روابط قدرت بسیار پیچیده‌ای قرار دارد» (ص. ۷). درجزی این ایده از فوکو را نقل می‌کند که وقتی از قدرت

صحبت می‌شود، شنونده بی‌درنگ به ساختار سیاسی یا حکومت یا طبقه حاکم و یا ارباب در مقابل رعیت می‌اندیشد، اما منظور فوکو به هیچ وجه این روابط نیست. به گمان وی، قدرت در تمامی رابطه‌های انسانی حضور دارد، خواه این رابطه با زبان برقرار شود خواه رابطه عاشقانه باشد و خواه رابطه اقتصادی. در همه این روابط یک نفر می‌کوشد تا طرف دیگر را مهار کند و زیر فرمان بگیرد. در ادامه این مباحث، نویسنده این گونه به نتیجه رسیده است:

اگرچه فوکو سعی در آشکار ساختن روابط موجود متقابل میان مکانیسم‌های قدرت و نهادهای اقتصادی و سیاسی دارد، اما هیچ مفروض یا تئوری کلی برای آن ارائه نمی‌دهد و صرفاً می‌بایست در راستای تحلیل قدرت، روابط بین پدیده‌های مختلف مشخص شود (درجزی ۱۳۸۰، ص. ۷).

۵. بحث و نتیجه‌گیری

اکنون به سؤال اول این پژوهش «آیا مترجمان فوکو صرف‌نظر از موضع او نسبت به انقلاب اسلامی به ترجمه آثار وی پرداخته‌اند؟» می‌پردازیم. میشل فوکو یکی از خوش‌اقبال‌ترین فیلسوفان در ایران به شمار می‌رود، چراکه آثار وی را مترجمانی همچون افشین جهان‌دیده، نیکو سرخوش و فاطمه ولیانی ترجمه کرده‌اند که عمرشان را وقف این کار کرده‌اند. برای پاسخ به سؤال مزبور، با مترجمان فوق مصاحبه کردیم و دیدگاهشان را نسبت به فوکو و انقلاب اسلامی جویا شدیم. آنچه از صحبت‌های مترجمان استنباط می‌شود این است که آنها مجذوب دیدگاه‌های فلسفی و انتقادی فوکو شدند تا سفر وی به ایران و حمایت از انقلاب اسلامی ایران. ولیانی در پاسخ به این سؤال که آیا سفر فوکو به ایران انگیزه‌ای برای ترجمه آثار فوکو برای ایشان ایجاد کرده است یا خیر می‌گوید:

فوکو اگر به ایران هم‌سفر نمی‌کرد باز هم برای من جذابیت داشت و حتماً به او توجه می‌شد. فوکو چیزی مانند صدایی دیگر در فضای جامعه آن دوره بود. آنچه در مورد فوکو برای من جذابیت داشته است؛ مسئله قدرت، دولت و حاکمیت بوده است و به نظر من مسئله نقد قدرت فوکو از انقلاب اسلامی ایران جدائی‌ناپذیر است و

مباحث مربوط به اخلاق و معنویتی که فوکو در سال‌های آخر عمر خود بیان کرده بی‌تأثیر از انقلاب ایران نیست (ولیان، ۱۳۹۹، مصاحبه شخصی).

احمدی در ارتباط با تجربه ترجمه آثار فوکو و نظریات وی می‌گوید:

به‌شخصه تمایلم به فوکو صرفاً به خاطر صحبت‌های وی در مورد انقلاب اسلامی ایران نبوده است و اندیشه‌های روشنفکرانه فوکو توجه من را به خود جلب کرده است. من در سال ۱۹۷۷ که در فرانسه بودم، فوکو در کلژ دو فرانس درس می‌داد و آشنایی من با فوکو از آنجا شروع شد... البته اولین کسی که در ایران اسم فوکو را آورد محمد قاضی بود که در سال ۱۳۴۷ دقیقاً ده سال قبل از انقلاب که هنوز فوکو شاهکارهای خود را ننوشته بود، در مجله جهان نو مقاله‌ای از فوکو ترجمه کرد. در آن زمان فوکو حتی در فرانسه هم شناخته‌شده نبود. علت این انتخاب قاضی هم می‌تواند تمایل او به گفتمان انتقادی باشد (احمدی، ۱۳۹۸، مصاحبه شخصی).

افشین جهان‌دیده و نیکو سرخوش از مهم‌ترین مترجمان گفتمان فوکو در دوره اصلاحات به حساب می‌آیند. نگاهی به پروفایل حرفه‌ای این دو مترجم نشان می‌دهد که این دو تمام عمر فعال خود را در راه ترجمه آثار فوکو گذرانده‌اند. آشنایی این مترجمان با فوکو از طریق بابک احمدی صورت می‌گیرد که خود اولین متون تألیفی را درباره فوکو در دهه ۷۰ نوشته است. سرخوش دلیل استقبالش از آثار فوکو را در این می‌داند که فوکو برای او عینکی (جدید) است برای دیدن جهان (اطراف) او (جهان‌دیده و سرخوش، ۱۳۹۰).

قمری تبریزی (۱۳۹۹، مصاحبه شخصی) نویسنده کتاب فوکو در ایران - که در حال حاضر استاد دانشگاه پرینستون آمریکاست - در ارتباط با فوکو و اندیشه‌اش در ایران می‌گوید:

نوشته‌های فوکو درباره انقلاب ایران تا سالیان سال برای خوانندگان انگلیسی‌زبان هم ترجمه نشده بود. اصلاً کسی نمی‌دانست فوکو در زمان انقلاب ایران به ایران سفر کرده است. فوکو از منظر تاریخ‌نویسی خاصی که آن را از نیچه احیا می‌کند، بسیار اهمیت دارد. چراکه در این نوع تاریخ‌نویسی به زمان حال می‌نگرد و به زمان حال

اهمیتی می‌دهد که در ارتباط با گذشته و آینده نیست. به‌واقع، فوکو می‌خواهد زمان حال را از خط امتداد تاریخی بیرون براند.

جهان‌دیده (۱۳۹۰) نیز انگیزه‌اش برای ترجمه آثار فوکو را این‌گونه بیان می‌کند:

کمک گرفتن از تجربه فوکو برای تجربه‌ای دیگر شاید مهم‌ترین دلیل ما برای ترجمه آثار فوکو و یکی از معیارهایمان در گزینش متون تئاتر فلسفه است (بی‌شک دلایل دیگری نیز در کار است که شاید بخش مهمی از آنها بر خودمان نیز مکشوف نیست) (ص. ۱۰).

همان‌طور که در مصاحبه‌های مترجمان نیز عنوان شد، مترجمان صرف‌نظر از دیدگاه‌های فوکو در مورد انقلاب اسلامی ایران به ترجمه آثار وی پرداخته‌اند و اندیشه انتقادی وی آنها را مجذوب کرده است و نه سفر فوکو به ایران و حمایت از انقلاب اسلامی.

پیدایش پدیده روشنفکری در ایران به‌عنوان یک جریان اجتماعی یکی از دستاوردهای انقلاب مشروطه بوده است. این جریان روشنفکری در جریان حیات صد و اندی ساله خود اغلب در تحولات سیاسی و اجتماعی ایران نقش تعیین‌کننده‌ای را ایفا کرده است و گرایش‌های متعددی را در دل خود پرورانده است. یکی از گرایش‌های جریان روشنفکری در ایران بعد از انقلاب ۵۷، جریان انتقال اندیشه‌های انتقادی میشل فوکو توسط روشنفکران عصر نظیر بابک احمدی بوده است. این جریان در دهه ۱۳۶۰ آغاز و در اواخر دهه ۷۰ و اوایل دهه ۸۰ به علت حجم انبوه ترجمه‌ها و مقالات در این حوزه به رودخانه‌ای عظیم بدل شد که هر کس به فراخور هدف خود از آن بهره‌جسته است. در پژوهش حاضر، به دریافت این گفتمان روشنفکری در دوره اصلاحات پرداختیم و پس از بررسی آثار چاپی درباره فوکو به این نتیجه رسیدیم که ترجمه گفتمان فوکو در ایران به دلیل نیاز فرهنگی جامعه ایران به نقد بوده است. مترجمان فوکو با تکیه بر اندیشه‌های انتقادی فوکو سعی بر تبیین شالوده قدرت و سازوکارهای آن داشته‌اند. موضوعی که بسیار حائز

اهمیت است، استفاده از نظرات فوکو به مثابه ابزاری برای نقد جامعه و روابط قدرت در ایران بوده است.

در شکل (۳) نمونه‌ای از نقد قدرت با عنوان «آیا فوکو می‌دانست ایرانی‌ها چه رؤیایی در سر دارند؟» نقدی بر دولت اصلاحات وارد شده است و آن را یک سیستم ساکن که در راه‌بندان مانده است، توصیف می‌کند.

شکل ۳. نمونه‌ای از نقد قدرت در دوران اصلاحات

در بخش دیگری از مقاله یادشده با عنوان «در به روی کدام پاشنه خواهد چرخید» به این بحث فوکو اشاره شده است که قدرت، عملکرد تکنولوژی سیاسی است که در تمام پیکر جامعه درست همانند عملکردی عمل می‌کند که جریان‌های فکری موجود در ساخت جامعه نسبت به پیکره آن انجام می‌دهند. به اعتقاد فوکو، تکنولوژی‌های سیاسی عرصه‌های خاصی را برای خود شکل می‌دهند (دریفوس و رابینو، ۱۳۷۹). تعریف مفاهیمی همچون اصلاح‌طلب، محافظه‌کار، رادیکال و غیره از سوی لایه‌های موجود در بازی قدرت ناشی از وجود همین عرصه‌های خاص است

(بصیرت، ۱۳۷۹). بصیرت در انتهای این مقاله نقدی را به دولت اصلاحات وارد می‌کند که شرح آن می‌رود:

اگر جریان اصلاح طلب بخواهد همین‌گونه پیش برود و به تبارشناسی قدرت غیر موگد، تحلیل ساختارهای تولیدیش و ساخت شکنی آنان محافظه‌کاران نپردازد و فقط واضحات را منعکس کند، نتیجه آن کلیدی که دوم خرداد ۷۶ در قفل چرخید، دیگر کارآمد نخواهد بود (بصیرت، ۱۳۷۹، ص. ۳).

در نمونه نقدی که در بالا آورده شد، به نظر می‌رسد نویسنده با عنوانی که برای مقاله انتخاب کرده است و اصطلاحاتی که از اندیشه فوکو وام گرفته است از آن اندیشه فوکو به‌مثابه ابزاری برای تحلیل قدرت سود جسته است. سرخوش (۱۳۹۰) در ارتباط با این موضوع این‌گونه تحلیل می‌کند که «اعمال تحلیل» اندیشه یا نظریه‌ای برای موقعیتی دیگر، مکان و مردمان دیگر اگرچه بسیار متداول است اما پذیرفتنی نیست؛ خواه اندیشه فوکو باشد و خواه اندیشه دیگری. موضوع دیگری که بسیار حائز اهمیت این است که فوکو نظریه‌پرداز قدرت نیست، بلکه روشی را یا به قولی «جعبه‌ابزاری برای تحلیل» پیشنهاد می‌کند. فوکو صرفاً پیشنهادهایی مطرح کرده است و آن پیشنهادها هم جهان‌شمول نیستند که برای تمام جوامع، تمام سیاست‌ها، تمام ملت‌ها، تمام دوره‌ها صادق باشند. حتی فوکو از عنوان «تبارشناسی‌ها» نام می‌برد و به «یک» تبارشناسی به‌مثابه روشی ثابت برای تحلیل امور اشاره نمی‌کند. از این رو وقتی پژوهشگری به فوکو می‌گوید من «می‌خواهم تبارشناسی فوکویی انجام دهم»، وی به او پاسخ می‌دهد: «تو باید تبارشناسی خودت را انجام دهی!» کاری که فوکو انجام داده است این است که تجربه‌هایی را با ما به اشتراک گذاشته است (سرخوش، ۱۳۹۰، ص. ۱۰). حال این با ما است که با توجه به شرایط بومی یا دغدغه‌های سیاسی، زیستی، شخصی و البته تجربیاتمان، بهره‌ای از آن اندیشه ببریم.

از آنجاکه پژوهش حاضر اولین پژوهشی است که به بررسی دریافت اندیشه‌های فوکو در ایران دوره اصلاحات می‌پردازد، تمام وجوه دریافت این گفتمان مورد بررسی قرار نگرفته است؛ اما این پژوهش می‌تواند اساس پژوهش‌های بعدی قرار

بگیرد. از جمله پژوهش‌هایی که می‌توان در ارتباط با دریافت گفتمان فوکو در ایران انجام داد، می‌توان به این موارد اشاره کرد: روایتی که در مورد موضع حمایتی فوکو از انقلاب ایران وجود دارد و اینکه وی بعد از اتفاق‌های بعد از انقلاب موضع خود را نسبت به ایران تغییر داده است را می‌توان مورد بررسی قرار داد. در پژوهش حاضر، امکان بررسی تمام مقوله‌های مرتبط با اندیشه فوکو به علت محدودیت زمانی وجود نداشت. از جمله محدودیت‌های دیگر این پژوهش عدم دسترسی به تعداد معدودی از آثار بود که علی‌رغم مراجعه به کتابخانه ملی و بنیاد پژوهش‌های اسلامی نیز یافت نشدند.

کتاب‌نامه

- احمدی، ب. (۱۳۹۹). گفتگو با بابک احمدی. *فصلنامه مترجم*، ۷۱، ۲۵-۴۳.
- اعتراف می‌گیرم، پس هستم. (۱۳۸۱، ۹ اردیبهشت). *روزنامه همشهری*، ۲۱-۲۱.
- بصیرت، ا. (۱۳۷۹). آیا فوکو می‌دانست ایرانی‌ها چه رؤیایی در سر دارند؟. *حیات نو*، ۳-۳، ۱۰-۳۰.
- بتون، ت.، و کرایب، ی. (۱۳۸۶). *فلسفه علوم اجتماعی: بنیان‌های فلسفی تفکر اجتماعی* (ش. مسمی پرست و م. متحد، مترجم). تهران، ایران: آگه.
- خزاعی فر، ع. (۱۳۹۴). تعادل زیباشناختی در ترجمه متون ادبی. *فصلنامه مترجم*، ۵۷، ۱-۱۴.
- درجزی، ف. (۱۳۸۰، مهر ۲۱). فوکو و قدرت. *روزنامه همبستگی*، ۷-۷.
- دریفوس، ه.، و رایینو، پ. (۱۳۷۹). *میشل فوکو فراسوی ساختگرایی و هرمنوتیک*. (ح. بشیریه، مترجم). تهران: نشر نی.
- راعی، س. (۱۳۸۳، ۲۷ مهر). پیوند مرگ و لذت. *روزنامه شرق*، ۸-۸.
- سرخوش، ن. (۱۳۹۰، ۱۹ مرداد). گفت و گو با افشین جهان‌دیده و نیکو سرخوش مترجم آثار فوکو. *روزنامه اعتماد*، ۱۰-۱۰.
- سلطانی، ع. (۱۳۸۴). *قدرت، گفتمان و زبان (سازوکارهای جریان قدرت در جمهوری اسلامی ایران)*. تهران، ایران: نشر نی.
- ضیمران، م. (۱۳۸۷). *میشل فوکو: دانش و قدرت*. تهران، ایران: نشر هرمس.
- فوکو، م. (۱۳۷۷). *ایرانی‌ها چه رؤیایی در سر دارند؟* (ح. معصومی همدانی، مترجم). تهران، ایران: نشر هرمس.

- ملک شاهی، م. (۱۳۹۸). *دریافت آگزیستانسیالیسم سارتر در ایران*. (رساله منتشر نشده دکتری)، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
- ملکشاهی، م.، و خزاعی فرید، ع. (۱۳۹۶). رویکردی نو از طریق ترجمه برای تحلیل تاریخی انتقال گفتمان‌ها و نظریه‌ها. *مطالعات زبان و ترجمه*، ۵۰(۴)، ۱-۲۴.
- نامور مطلق، ب. (۱۳۸۷). یانوس و ایزر: نظریه دریافت. *پژوهشنامه فرهنگستان هنر*، ۱۱، ۹۳-۱۱۰.

- Brems, E., & Ramos Pinto, S. (2013). Reception and translation. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds.), *Handbook of translation studies* (pp. 142-147). Amsterdam, Netherlands: John Benjamins.
- Foucault, M. (1961). *Histoire de la folie à l'âge classique: folie et déraison* [History of madness in the classical age: madness and unreason]. Paris, France: Plon.
- Hillis Miller, J. (1996). Border crossings, translating theory. In S. Budick & W. Iser (Eds.), *The translatability of cultures: Figurations of the space between* (pp. 207-339). Stanford, CA: Stanford University Press.
- Punch, K. (2005). *Introduction to social research*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Rundle, Ch. (2015). Historiography. In M. Baker, & G. Saldanha (Eds.) *Routledge encyclopedia of translation studies* (pp.232-237). London, England: Routledge.
- Simon, S. J. T. (1991). Présentation: la traduction et la traversée des savoirs [Presentation: translation and the crossing of knowledge]. *Traduction, Terminologie, Rédaction (TTR)*, 4(2), 11-17.
- Susam-Sarajeva, Ş. (2006). Theories on the move: Translation's role in the travels of literary theories. New York, NY: Rodopi.
- Venuti, L. (1996). Translation, philosophy, materialism. *Radical Philosophy*, 79, 24-34.

پیوست

نمونه‌ای از نشریات بررسی شده در دوره اصلاحات در این پژوهش

شماره	سال انتشار	ناشر	نویسنده	عنوان
۱	۱۳۷۶	سوره		خوف عظیم
۲	۱۳۷۶	ایران	قاسم‌نژاد، بهزاد	قدرت چیست؟
۳	۱۳۷۶	ایران	فره، فریده	باستانشناسی توسعه
۴	۱۳۷۶	تاریخ معاصر ایران	پستر، مارک	فوکو و نظریه عدم استمرار در تاریخ
۵	۱۳۷۶	ایران	بشیریه، حسین	میشل فوکو فراسوی ساختارگرایی و هرمنوتیک
۶	۱۳۷۶	شباب	ضیمران، محمد	میشل فوکو: عصر نو، انسان نو
۷	۱۳۷۶	کلک	فغانی، میترا	برگسون، فوکو، کانت و توماسمان
۸	۱۳۷۷	رسالت	محبیان، امیر	قدرت، اقتدار، آزادی
۹	۱۳۷۷	آفرینش	ملانوروزی، مجید	از شرایط امکان تا شرایط هستی
۱۰	۱۳۷۷	همشهری	اسمات، بری؛ مسعود علیا	آموزه‌های یک تفکر
۱۱	۱۳۷۷	ایرانیان	شیرین عسکری	روش‌فکران در برابر حقیقت
۱۲	۱۳۷۷	آدینه	بامی، وی‌وک	پسامدرنیسم و نظریه شناخت
۱۳	۱۳۷۷	گفتمان	تاجیک، محمدرضا	تشکل‌های گفتمانی و جامعه چند گفتار
۱۴	۱۳۷۷	راه نو	پرهام، یاقر	گفته‌ها و گفتارها "واژه‌سازی" و "واژه‌یابی"
۱۵	۱۳۷۷	حضور،		انقلاب به نام خدا
۱۶	۱۳۷۷	گفتمان	تاجیک، محمدرضا	متن، وانموده و تحلیل گفتمان
۱۷	۱۳۷۷	گفتمان	تاجیک، محمدرضا	قدرت و امنیت در عصر پسامدرنیسم
۱۸	۱۳۷۷	گفتمان	نوذری، حسین علی	گفتمان
۱۹	۱۳۷۷	گفتمان	تاجیک، محمدرضا	فرانوگرایی، غیرت و جنبش‌های نوین اجتماعی
۲۰	۱۳۷۷	گفتمان	یونسی، مصطفی	سیاست گفتمان
۲۱	۱۳۷۷	گفتمان	کوپر، دیویدی؛ نوذری، حسین علی	فرانوگرایی و چالش‌های فلسفی معاصر
۲۲	۱۳۷۷	ایران	یوسفی، امیر	تعبیر فوکو از رویای ایرانیان
۲۳	۱۳۷۸	آفتاب امروز	آقازاده، محرم	اندیشه‌ورزان هنرموتیک

شماره	سال انتشار	ناشر	نویسنده	عنوان
۲۴	۱۳۷۸	ایران	تاجیک، محمدرضا	امام، قدرت و گفتمان
۲۵	۱۳۷۸	آدینه	داوودی، فرهاد	راستی چه رویایی در سر داشتیم؟
۲۶	۱۳۷۸	جوان		خداحافظ آقای مؤلف!
۲۷	۱۳۷۸	عصر آزادگان	یزدانبجو، پیام	از جنون تا جنسیت
۲۸	۱۳۷۸	آفتاب امروز	آقازاده، محرم	پسامدرنیسم و آموزش و پرورش
۲۹	۱۳۷۸	ایران	تاجیک، محمدرضا	فرامدرنیسم و تحلیل گفتمان
۳۰	۱۳۷۸	نشاط	رجایی، علی رضا	علی شریعتی نظریه پرداز دوره گسست
۳۱	۱۳۷۸	پژوهش حقوق و سیاست	خرمشاد، محمدباقر	روشنفکران فرانسه و انقلاب اسلامی ایران
۳۲	۱۳۷۸	اخبار اقتصاد	محمدی، مجید	عقلانیت سیاسی
۳۳	۱۳۷۸	عصر آزادگان	یوسفی، مجید	قیام با دست‌های خالی
۳۴	۱۳۷۸	نقد و نظر	بشیریه، حسین	چارچوب نظری جامعه‌شناسی سیاسی
۳۵	۱۳۷۸	حوزه و دانشگاه	سلیمان‌پناه، محمد	دین و علوم تجربی: کدامین وحدت!؟
۳۶	۱۳۷۸	ایران		میشل فوکو از عضویت در حزب کمونیست تا استادی تاریخ نظام‌های فکری
۳۷	۱۳۷۸	جوان	خرمشاد، محمدباقر	فوکو و انقلاب اسلامی ایران
۳۸	۱۳۷۹	بیدار	مستشاری، کاوه	مؤلف چیست؟
۳۹	۱۳۷۹	حیات نو	بصیرت، آرش	آیا فوکو می‌دانست ایرانی‌ها چه رویایی در سر دارند؟
۴۰	۱۳۷۹	بیان	تاجیک، محمدرضا	شکل‌گیری گفتمان انقلابی در ایران
۴۱	۱۳۷۹	کتاب نقد	پارسانیا، حمید	هفت نظریه برای اصلاحات
۴۲	۱۳۷۹	ایران	اسمات، باری؛ دلیرپور، پرویز	قدرت از دیدگاه میشل فوکو
۴۳	۱۳۷۹	عصر آزادگان	دلیرپور، پرویز	قدرت از دیدگاه فوکو
۴۴	۱۳۷۹	نامه فرهنگ	فلین، برنارد	دریدا و فوکو: دیوانگی و نوشتار
۴۵	۱۳۷۹	بهار	غزول، فریال؛ افسری، اکبر	فوکو و پنداره قدرت

شماره	سال انتشار	ناشر	نویسنده	عنوان
۴۶	۱۳۸۰	همشهری	یزدانجو، پی‌ام	میشل فوکو تاریخ‌نگار اکنون
۴۷	۱۳۸۰	همبستگی	درجزی، فریبرز	فوکو و قدرت
۴۸	۱۳۸۰	کیهان هوایی	تاجیک، محمدرضا	میشل فوکو و انقلاب اسلامی
۴۹	۱۳۸۰	کارنامه	فرزاد، محمدرضا	بکت و فوکو: چندشبهات
۵۰	۱۳۸۰	حیات نو	یوسفی، مجید	میشل فوکو، روایت انقلاب ایران
۵۱	۱۳۸۰	نوروز	محرمان‌معلم، حمید	درآمدی بر شناخت میشل فوکو
۵۲	۱۳۸۰	صدای عدالت	مهربان، غلام‌رضا	پست‌مدرنیسم، از لیوتارتا فوکو
۵۳	۱۳۸۰	انتخاب	فیضی‌خواه، ابوالفضل	ایران: روحیک جهان بی‌روح و ۹ گفتگوی دیگر با میشل فوکو
۵۴	۱۳۸۰	توسعه	کریمی‌زنجانی‌اصل، محمد	فوکو، سعید و روش تحلیلی گفتمان
۵۵	۱۳۸۰	جوان	پورهاشمی، عباس	میشل فوکو: غرب ماهیت انقلاب اسلامی را نمی‌شناسد
۵۶	۱۳۸۰	انتخاب	نوروزی، داریوش؛ علیا، مهدی	تعامل قدرت و علم پزشکی در اندیشه‌های میشل فوکو/ دیدگاه روشنفکر در اندیشه‌های فوکو
۵۷	۱۳۸۰	سوره	وقفی‌پور، شهریار	دیدگاه روشنفکر در اندیشه‌های فوکو
۵۸	۱۳۸۰	گیلان زمین	فوکو، میشل	جنون و جامعه
۵۹	۱۳۸۰	همبستگی	رجبی، روزبه	بهرکرد خویش
۶۰	۱۳۸۰	همشهری	تاجیک، محمدرضا	امام، قدرت و گفتمان
۶۱	۱۳۸۰	کلک	ربیعی، هومن	فراموشی فوکو: یک فراتقد
۶۲	۱۳۸۰	قدس	پورهاشمی، عباس	معنویت و انقلاب اسلامی
۶۳	۱۳۸۰	همبستگی	علیا، مهدی	دیرینه‌شناسی عقل و نا عقل
۶۴	۱۳۸۰	همشهری ماه	حجاریان، سعید	حاشیه علیه متن
۶۵	۱۳۸۰	پژوهشنامه ادبیات و کودک و نوجوان	شرف‌الدین‌نوری، بزرگمهر	سکوت به ما نزدیک است
۶۶	۱۳۸۰	جام‌جم	نعیمی، محمدحسین	روایهای ایرانیان
۶۷	۱۳۸۰	نو اندیش	ملکی، دومان	امپراتور لباسی که بر تن ندارد!
۶۸	۱۳۸۰	کاروکارگر	محمودلی، علی	اعتراف، آخرین جنایت جانی
۶۹	۱۳۸۰	همشهری	منصورکیایی، نادر	انسان معاصر و جامعه‌پذیری

شماره	سال انتشار	ناشر	نویسنده	عنوان
۷۰	۱۳۸۰	پیام امروز	گنجی، اکبر	زندان
۷۱	۱۳۸۰	حیات نو	حامد، بی‌تا	هرمنوتیک و مابعد نوگرایی
۷۲	۱۳۸۰	حیات نو	حامد، بی‌تا	قدرت، تبارشناسی و تاریخ
۷۳	۱۳۸۰	جام جم	نعیمی، محمدحسین	تبعیدی که دیوانگی آورد
۷۴	۱۳۸۰	جام جم	علیا، مهدی	تاریخ انسان تاریخ اندیشه‌هاست
۷۵	۱۳۸۰	همبستگی	علیا، مهدی	جنون در تمدن
۷۶	۱۳۸۰	همبستگی	معینی‌علمداری، جهانگیر	متن، زبان و سیاست
۷۷	۱۳۸۰	قدس	کاظمی، جمال	معنویت سیاسی ارمغان انقلاب اسلامی ایران
۷۸	۱۳۸۰	توسعه	افشار، آسیه	جرم سیاستمداران قابل رسیدگی است
۷۹	۱۳۸۰	توسعه	افشار، آسیه	گفتمان انحصاری جنون
۸۰	۱۳۸۰	جام جم	ترقی‌جاه، مسعود	تاملاتی در باب انقلاب اسلامی
۸۱	۱۳۸۰	خراسان	دانش‌پور، طاهره	انقلاب فرامردن
۸۲	۱۳۸۰	آبرار	باقری، محمدحسین	ایران، امید یک جهان نامید
۸۳	۱۳۸۰	حیات نو،	ابراهیمی، شهروز	قدرت، انضباط و اخلاق
۸۴	۱۳۸۰	توسعه	کریمی‌زنجانی‌اصل، محمد	به چالش کشاندن شرق‌شناسی غربی
۸۵	۱۳۸۰	نوروز	ترنر، برایان؛ محدثی، حسن	شرق‌شناسی و مسأله جامعه مدنی در اسلام
۸۶	۱۳۸۰	انقلاب اسلامی	مطهرنیا، مهدی	بازگشت به خویشتن در گفتمان انقلاب اسلامی
۸۷	۱۳۸۰	بیدار	بصیرت، آرش	آن سوی دیوارهای سنگی خطوط قرمز نیمه پنهان یک نشست
۸۸	۱۳۸۰	کیهان فرهنگی	عمرانی، آریا	بومی‌گرایی، غرب و گفتمان‌های روشنفکر ایرانی
۸۹	۱۳۸۰	جام جم	فراشی، عبدالوهاب	رویکردی نو به انقلاب اسلامی
۹۰	۱۳۸۰	آبرار	ابراهیمی‌دمیرچی‌درسی، بهمن	چه کسی برای من تصمیم می‌گیرد؟
۹۱	۱۳۸۰	ایران	گنجی، اکبر	کالبدشکافی انقلاب‌های اجتماعی مدرن
۹۲	۱۳۸۰	رسانه	مهدی‌زاده، محمد	تصویرسازی منفی رسانه‌های غرب از جهان اسلام و ملل شرق

سؤالات مصاحبه

۱. موضع‌گیری فوکو در انقلاب اسلامی ایران تا چه حد در تصمیم مترجمان در ترجمه آثار وی تأثیرگذار بوده است؟ به عبارت دیگر، آیا مترجمان فوکو صرف‌نظر از موضع فوکو در انقلاب اسلامی به ترجمه آثار وی پرداختند؟
۲. چرا فوکو با تأخیر ۲۰ ساله در ایران ترجمه شد؟ از اول انقلاب که او در مورد انقلاب صحبت کرد تا اولین کارها تقریباً ۲۰ سال است.
۳. فوکو اول با تألیف وارد شد یا ترجمه؟
۴. آیا تمام آثار فوکو ترجمه شده یا بخشی از آن؟ کدام آثار اول ترجمه شده؟
۵. بر کدام بخش از نظریه‌های فوکو تأکید بیش از حد شده؟

درباره نویسندگان

اعظم غمخواه دانش‌آموخته دکتری تخصصی مطالعات ترجمه در دانشگاه فردوسی مشهد و استاد مدعو گروه زبان انگلیسی دانشگاه بین‌المللی امام رضا (ع) است. حوزه پژوهشی ایشان، تاریخ‌نگاری ترجمه است.

علی خزاعی‌فر استاد بازنشسته گروه زبان انگلیسی دانشگاه فردوسی مشهد و همچنین سردبیر فصلنامه مترجم است. حوزه پژوهشی مورد علاقه ایشان، نظریه و عمل ترجمه است.

جهانگیر مسعودی استاد گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه فردوسی است. حوزه‌های پژوهشی ایشان، فلسفه دین و کلام و الهیات جدید، به‌ویژه مدل‌های نواندیشی و روشنفکری دینی است.